

Література

1. Колток Л. Б. Реалізація педагогічного дискурсу в вищій школі: технологічні аспекти / Л. Б. Колток // Молодь і ринок. – 2008. – № 7–8. – С. 126–131.
2. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність [на матеріалах сучасної газетної публіцистики] : монографія / К. С. Серажим ; за ред. В. В. Різуна. – К. : Либідь, 2002. – 392 с.

*Є. В. Федорова,
м. Хмельницький*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розкрито доцільність дослідження проблеми виховання громадянськості студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі вищого навчального закладу. Обґрунтовано теоретичні та методичні засади виховання означеного феномену.

***Ключові слова:** громадянськість, студенти з особливими потребами, інтегроване середовище вищого навчального закладу.*

Виховання громадянськості в Україні актуалізується процесом розбудови незалежної правової держави, становлення нації. Для України, яка є поліетнічною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль тому, що покликане сприяти формуванню соборності України – основи української національної ідеї. При цьому надзвичайно важливо, щоб цей процес відбувався на базі демократичних цінностей, без яких неможливе об'єднання різних етносів і регіонів України для розбудови й вдосконалення громадянського суспільства. Ці процеси вимагають високого рівня громадянської культури молоді.

Культивування громадянськості особистості є фундаментом у прагненні України до Євроінтеграції. Сучасне європейське співтовариство з досконалими для сьогодення соціокультурними стандартами та гуманістичними цінностями може задовільнити наші намагання лише за низки умов, пріоритетними серед яких є зміни у ставленні до інвалідів, що передбачають встановлення рівних прав для всіх людей. Вони є гарантією для громадянського самоствердження особистості з особливими потребами, збереження її честі й гідності.

Це знайшло втілення у Конституції України (стаття 53), Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про основи соціальної захищеності інвалідів України”, “Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї” (2009р.), постанові Кабінету Міністрів України “Про комплексну програму розв’язання проблеми інвалідності” (1992 р.), “Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” (2011 р.), “Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми “Національний план дій з реалізації Конвенцій про права інвалідів та розвитку системи реабілітації інвалідів на період до 2020 року” (2011р.) та інших нормативно-правових актах.

Означені документи зобов’язують вітчизняну педагогіку утвердити нові підходи у ставленні до молоді з обмеженими можливостями, що визначаються поняттям “інтеграція”. Сутність цих підходів полягає в тому, що студенти з інвалідністю не є соціально відокремленими та ізольованими членами суспільства, якщо вони беруть участь у всіх видах й формах соціального життя разом і на рівні з

іншими. У цьому процесі важливою умовою є інтегроване навчання у вищих навчальних закладах, яке виступатиме не лише формою навчальної діяльності студентів з особливими потребами і їхніх здорових однолітків, але й важливим засобом підготовки студентської молоді до відповідальної життєдіяльності в правовій державі, громадянському суспільстві та виховання їхньої громадянськості.

Вирішення зазначеної проблеми є складним соціально-педагогічним завданням. Його розв'язанню присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних учених (І. Бех, М. Боришевський, П. Вербицька, О. Вишневецький, П. Ігнатенко, Н. Косарева, А. Крицька, О. Польовик, В. Поплужний, І. Тараненко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, В. Церклевич, М. Чайковський, К. Чорна та інші). Теоретичною основою громадянського виховання молоді є "Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави", розроблена групою науковців НАПН України під керівництвом О. Сухомлинської. До вивчення методів громадянського виховання студентської молоді звертались О. Алексєєва, Ю. Белова, М. Білик, І. Бондаренко, Я. Боренько, О. Гевко, О. Гуренко, Н. Даниленко, В. Долженко, В. Іванчук, В. Мірошніченко, О. Проскуріна, М. Рудь, М. Сметанський та інші. Дослідженню ціннісних орієнтацій, цінностей і моральних якостей студентів присвячено праці І. Беха, О. Григор'євої, Є. Гришина, Д. Леденцова та інших. Специфіка виховання студентів з особливими потребами у позааудиторній діяльності відображена у наукових розвідках таких учених, як О. Бажан, О. Безпалько, С. Богданова, Л. Грачов, І. Зверєва, Г. Лактіонова, А. Капська, О. Карпенко, К. Кольченко, Г. Нікуліна, І. Пінчук, П. Таланчук, М. Чайковський та інші. Актуальними для нашої роботи стали праці зарубіжних дослідників з виховання моральних якостей особистості (Л. Колберг, А. Маслоу, К. Роджерс та інші).

Разом із тим проблема виховання громадянськості не є вичерпаною, оскільки потребує ґрунтовного дослідження у контексті позааудиторної діяльності студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі вищого навчального закладу.

Своєчасність і доцільність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розв'язання суперечностей між:

- нагальною потребою суспільства у свідомих громадянах-патріотах України та відсутністю ефективних науково обґрунтованих педагогічних стратегій їх виховання серед студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах;
- загальносвітовою тенденцією розвитку вищої освіти на принципі рівних можливостей і недостатністю методичного забезпечення для реалізації цих можливостей у вищих навчальних закладах України;
- зростаючою необхідністю у фахівцях, які визначаються не тільки високим професіоналізмом, але й морально-ціннісним ставленням до держави, нації, народу, до себе як громадянина України, та відсутністю у студентів з особливими потребами ефективних методик самовиховання й вдосконалення власних рис громадянськості;
- значними виховними можливостями, закладеними в позааудиторній виховній діяльності, і недостатнім використанням усіх її ресурсів у інтегрованому середовищі вищих навчальних закладів для збагачення громадсько-патріотичного досвіду студентської молоді з особливими потребами як суб'єктів демократичного суспільства в Україні.

Вирішення названих суперечностей потребує від педагогів, кураторів усвідомлення змісту, структури, основних напрямів виховання громадянськості студентів з особливими потребами, а також володіння технологіями підвищення ефективності цього процесу в інтегрованому середовищі вищого навчального закладу, його оптимального психолого-педагогічного супроводу.

Мета дослідження – на основі узагальнення теоретичних засад громадянського виховання особистості в юнацькому віці обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічні умови і модель виховання громадянськості студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі вищих навчальних закладів засобами позааудиторної діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концептуальні положення особистісно орієнтованого (І. Бех, О. Бондаревська, В. Рибалка) та діалогічного (М. Бахтін, М. Бубер, Ю. Габермас) підходів; наукові праці, присвячені філософським та психологічним засадам розвитку особистості (Б. Ананьєв, М. Бахтін, М. Бердяєв, А. Маслоу, К. Роджерс); провідні ідеї теорії моралі (Р. Апресян, Б. Біблер, А. Гусейнов, В. Малахов); напрацювання в галузі громадянського виховання (П. Вербицька, О. Коберник, П. Ігнатенко, В. Оржеховська, Г. Пустовіт, М. Сметанський, К. Чорна); дослідження, присвячені соціально-педагогічним проблемам реабілітації молоді з особливими потребами (І. Зверєва, А. Капська, С. Пальчевський, М. Чайковський, О. Хорошайло та інші).

Для досягнення мети та реалізації задач дослідження використано такі методи:

– *теоретичні*: аналіз, синтез і систематизація для вивчення громадянськості як соціального феномену, уточнення сутності понять “громадянськість”, “громадянське суспільство”; порівняння, узагальнення й класифікація для визначення критеріїв, показників, рівнів вихованості громадянськості студентів з особливими потребами та розроблення моделі виховання громадянськості студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі вищого навчального закладу;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження (анкетування, бесіди, аналіз результатів діяльності, інтерв'ю), тестування для виявлення недоліків та проблем у вихованні громадянськості студентів з особливими потребами; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для впровадження моделі виховання громадянськості студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі ВНЗ й перевірки ефективності визначених соціально-педагогічних умов такої діяльності;

– *статистичні*: методи математичної статистики для обробки даних педагогічного експерименту, перевірки вірогідності результатів дослідження.

Література

1. Крицька Л. В. Громадянські ціннісні орієнтації учнівської молоді / Л. В. Крицька // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 155–160.
2. Лавриченко Н. М. Громадянин у сучасному соціумі: гвинтик, деструктор чи будівничий? // Директор школи. – 2003. – № 38.
3. Сухомлинська О. Громадянське виховання: спадщина і сучасність / О. Сухомлинська // Науково-методичний часопис Доба з історичної та громадянської освіти. – 2005. – № 2. – С. 4–5.